

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/158/2006

WYDATKI RODZICÓW NA EDUKACJĘ UCZNIÓW W LATACH 1997–2006

KOMUNIKAT Z BADAŃ

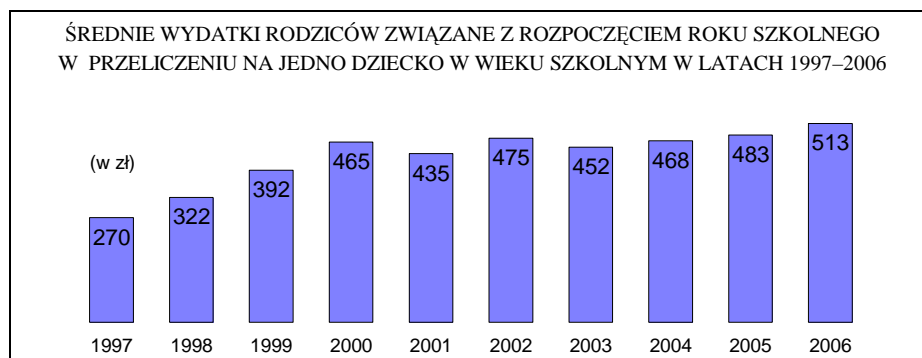
WARSZAWA, PAŹDZIERNIK 2006

PRZEDRUK I ROZPOWSZECHNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
28 września 2006 roku

- ❖ W tym roku na potrzeby dzieci związane z rozpoczęciem roku szkolnego rodzice wydali średnio 800 zł, czyli o 6% więcej niż przed rokiem. W przeliczeniu na jedno dziecko w wieku szkolnym wydatki te wyniosły średnio 513 zł, tj. o 6% więcej niż w roku 2005. Tegoroczne koszty poniesione przez rodziców są najwyższe od 1997 roku.

- ❖ Na wydatki związane z rozpoczęciem roku szkolnego składają się przede wszystkim koszty podręczników (48% ogólnych kwot) oraz ubrań (32%) i przyborów szkolnych (20%). Wydatki na podręczniki w przeliczeniu na jedno dziecko wyniosły 236 zł (o 3% mniej niż przed rokiem), na ubrania – 163 zł (o 5% więcej), a na przybory – 106 zł (wzrost o 1%).
- ❖ W porównaniu z rokiem 2005 znacznie zmalały nakłady finansowe rodziców na dodatkowe zajęcia uczniów. W przeliczeniu na jedno dziecko korzystające z płatnych zajęć wynoszą one miesięcznie 167 zł (o 33% mniej niż przed rokiem) i są najniższe od 2000 roku.
- ❖ Rodzice niezmiennie najczęściej opłacają swoim dzieciom dodatkową naukę języków obcych (25%) oraz zajęcia sportowe (16%) i artystyczne (12%, od ubiegłego roku wzrost o 6 punktów), znacznie rzadziej – korepetycje, kursy przygotowawcze (6%), kursy informatyczne (5%) i inne zajęcia (2%).
- ❖ W tym roku dodatkowe zajęcia finansuje swoim dzieciom ponad jedna trzecia rodziców (36%, od ubiegłego roku wzrost o 6 punktów), a znacząca większość (64%, spadek o 6 punktów) nie stwarza im takich możliwości. Szanse uczniów pochodzących z różnych środowisk społecznych na uczestnictwo w płatnych formach edukacji są silnie zróżnicowane – zależą od materialnego i społecznego położenia rodziny oraz od wielkości miejsca jej zamieszkania.

Od dziesięciu lat na początku każdego roku szkolnego¹ pytamy rodziców o wydatki, jakie ponieśli na zaspokojenie szkolnych potrzeb swoich dzieci. Interesuje nas ponadto, ilu rodziców opłaca dzieciom udział w dodatkowych zajęciach w szkole lub poza nią oraz jakie kwoty rodziny wydają na ten cel. Przy okazji tej problematyki w tym roku zapytaliśmy również o opinie ankietowanych na temat potrzeby udostępnienia uczniom z rodzin najgorzej sytuowanych darmowych podręczników oraz wprowadzenia do szkół obowiązku noszenia mundurków.

SKALA WYDATKÓW SZKOLNYCH

Z deklaracji rodziców wynika, że zaledwie 1% z nich nie poniosło żadnych wydatków w związku z rozpoczęciem roku szkolnego swoich dzieci² (co może oznaczać przerzucenie ciężarów edukacji dzieci na dalszą rodzinę lub pomoc społeczną).

Tabela 1

Wysokość wydatków związanych z rozpoczęciem roku szkolnego	Wskazania osób mających dzieci w wieku szkolnym (według terminów badań)									
	IX '97 N=387	IX '98 N=384	X '99 N=363	X '00 N=314	X '01 N=295	X '02 N=372	X '03 N=311	X '04 N=284	X '05 N=272	X '06 N=260
	w procentach									
Brak wydatków	1	0	0	0	0	1	1	0	3	1
Do 100 zł	5	3	1	2	2	1	0	1	0	1
101–200 zł	17	15	8	5	4	4	2	1	2	1
201–300 zł	24	19	15	11	13	13	12	7	8	8
301–500 zł	30	31	27	25	33	28	32	36	25	30
501–800 zł	12	16	21	22	22	19	23	24	24	25
Powyżej 800 zł	10	13	25	31	22	32	27	28	35	33
Nieokreślone wydatki	1	3	2	4	4	3	3	3	3	1

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (197) przeprowadzono w dniach 6–9 października 2006 roku na liczącej 999 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

² Badani odpowiadali na pytanie: *Ile mniej więcej pieniędzy przeznaczył(a) Pan(i) w związku z rozpoczęciem nowego roku szkolnego na szkolne potrzeby swoich dzieci (podręczniki, przybory szkolne, obowiązkowe opłaty szkolne – np. ubezpieczenie, czesne, internat, stancja itp.)?*

Co dziesiąty rodzic wydał nie więcej niż 300 zł, prawie co trzeci – od 301 zł do 500 zł, a ponad połowa poniosła koszty przekraczające 500 zł. W porównaniu z pomiarem ubiegłorocznym nieco przybyło respondentów deklarujących kwoty od 301 zł do 500 zł (wzrost o 5 punktów). **Średnia kwota tegorocznych wydatków szkolnych poniesionych na wszystkie dzieci wyniosła 800 zł, czyli o 6% więcej niż przed rokiem, i jest najwyższa w ostatnim dziesięcioleciu.**

Wysokość kwot przeznaczonych na cele szkolne zależy oczywiście od liczby uczniów w rodzinie. Te, które mają na utrzymaniu jedno dziecko w wieku szkolnym, wydały średnio 573 zł, czyli o 4% więcej niż przed rokiem. Rodziny z dwojgiem dzieci przeznaczyły na ten cel średnio 872 zł, a więc niemal tyle samo, ile w ubiegłym roku, a rodziny z co najmniej trojgiem dzieci – 1601 zł, czyli o 23% więcej niż rok temu. Tak znaczny wzrost wydatków w rodzinach wielodzietnych należy jednak traktować ostrożnie z powodu małej liczby rodziców reprezentujących te rodziny.

Tabela 2

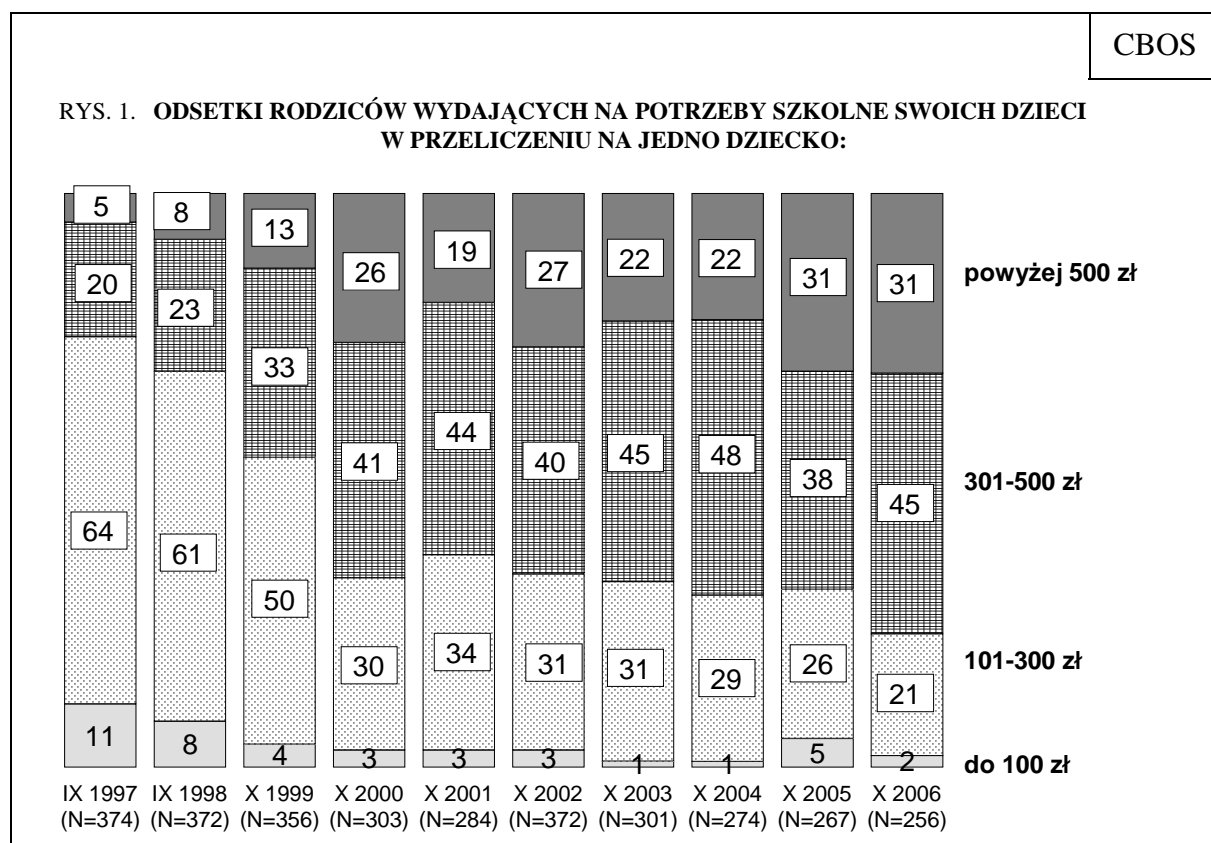
Liczba dzieci w wieku szkolnym na utrzymaniu rodziny	Średnie wydatki rodziców w związku z rozpoczęciem roku szkolnego na wszystkie dzieci w wieku szkolnym										Zmiany 2005–2006
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	
	w złotych										
Jedno	300	387	484	522	493	517	511	505	550	573	wzrost o 4%
Dwoje	521	547	690	859	770	901	826	872	863	872	wzrost o 1%
Troje i więcej*	681	728	986	1153	1104	1217	1067	1289	1237	1601	wzrost o 23%
Ogółem	446	496	653	723	669	744	697	725	755	800	wzrost o 6%
* Wyniki dotyczące rodziców mających troje lub więcej dzieci w wieku szkolnym należy traktować ostrożnie z powodu ich małej liczebności (32 osoby)											

Podstawowym wskaźnikiem stopnia obciążenia rodzin kosztami edukacji jest średnia kwota wydatków w przeliczeniu na jedno dziecko w wieku szkolnym.

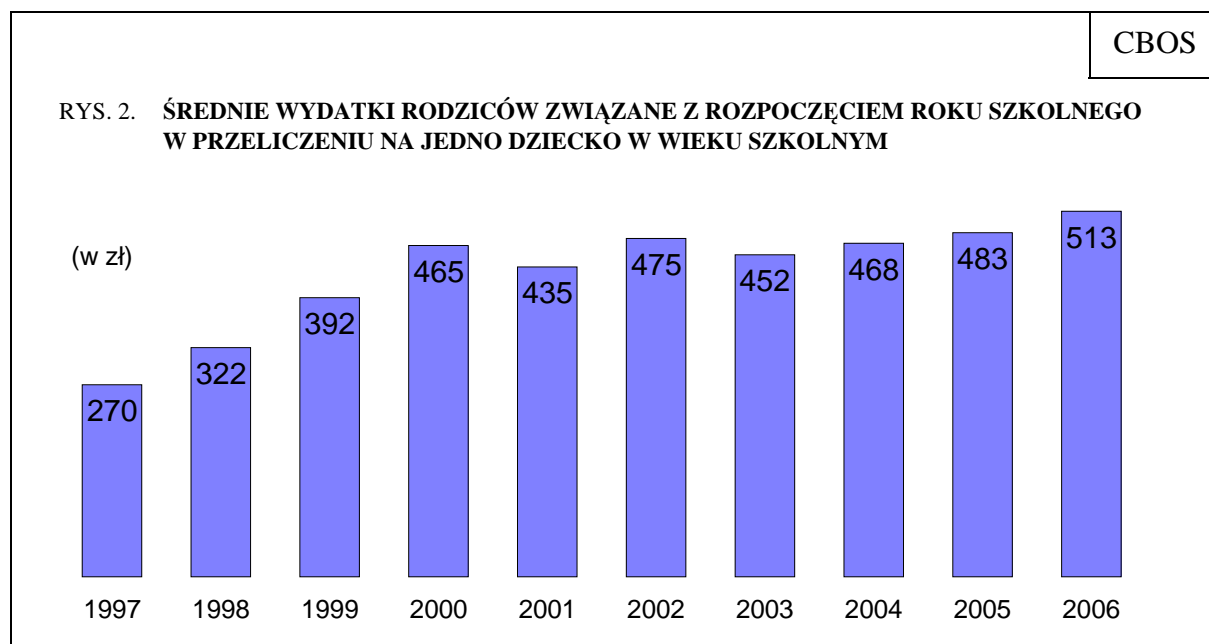
Tabela 3

Wysokość wydatków szkolnych w przeliczeniu na jedno dziecko	Wskazania osób mających dzieci w wieku szkolnym (według terminów badań)									
	1997 N=374	1998 N=372	1999 N=356	2000 N=303	2001 N=284	2002 N=372	2003 N=301	2004 N=274	2005 N=267	2006 N=256
	w procentach									
Do 50 zł	2	2	1	1	0	2	1	0	4	2
51–100 zł	9	6	3	2	3	1	0	1	1	0
101–200 zł	32	30	19	12	10	9	8	7	7	5
201–300 zł	32	31	31	18	24	22	23	22	19	16
301–400 zł	11	12	19	21	24	15	24	23	15	18
401–500 zł	9	11	14	20	20	25	21	25	23	27
501–600 zł	2	2	3	9	8	10	6	4	7	11
601–700 zł	1	1	2	4	3	5	5	6	9	5
Powyżej 700 zł	2	5	8	13	8	12	11	12	15	15

Zaledwie 2% rodziców wydało na edukację swoich dzieci w przeliczeniu na jedno dziecko średnio co najwyżej 100 zł, jedna piąta przeznaczyła na ten cel od 101 zł do 300 zł, prawie połowa – od 301 zł do 500 zł, a blisko jedna trzecia – powyżej 500 zł. W porównaniu z pomiarem ubiegłorocznym zmalał więc (o 8 punktów) odsetek rodziców wydających kwoty do 300 zł, wzrósł natomiast (o 7 punktów) tych, którzy przeznaczyli większe sumy – od 301 do 500 zł.

W tym roku rodzice wydali na jedno dziecko średnio 513 zł, czyli o 6% więcej niż przed rokiem i najwięcej w całym ostatnim dziesięcioleciu. Najniższe nakłady na edukację odnotowaliśmy w 1997 roku, w latach 1998–2000 obserwowaliśmy ich systematyczny wzrost, w kolejnych latach miały miejsce wahania, a od roku 2004 daje się zauważyć ponowny wzrost wydatków.

Średnie wydatki na potrzeby szkolne, jakie rodzice ponoszą w przeliczeniu na jedno dziecko, w znacznej mierze zależą od liczby uczniów w rodzinie.

Tabela 4

Liczba dzieci w wieku szkolnym na utrzymaniu rodziny	Średnie wydatki rodziców w związku z rozpoczęciem roku szkolnego w przeliczeniu na jedno dziecko w wieku szkolnym										Zmiany 2005–2006
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	
	w złotych										
Jedno	300	387	484	522	493	516	511	505	550	573	wzrost o 4%
Dwoje	261	273	345	430	385	451	413	436	432	436	wzrost o 1%
Troje i więcej*	208	219	289	338	327	382	334	390	366	455	wzrost o 20%
Ogółem	270	322	392	465	435	475	452	468	483	513	wzrost o 6%

* Wyniki dotyczące rodziców mających troje lub więcej dzieci w wieku szkolnym należy traktować ostrożnie z powodu ich małej liczebności (32 osoby)

Rodziny, które mają na utrzymaniu jedno dziecko w wieku szkolnym, wydały w tym roku średnio 573 zł, a więc o 4% więcej niż przed rokiem. Rodziny z dwojgiem dzieci przeznaczyły na ten cel 436 zł w przeliczeniu na jedno dziecko, czyli niemal tyle samo, ile w ubiegłym roku. Natomiast rodziny wielodzietne, mające na utrzymaniu co najmniej troje uczniów, wydały na jedno dziecko 455 zł, czyli o 20% więcej niż w 2005 roku, jednak wzrost ten należy traktować ostrożnie z powodu zbyt małej w tym roku liczebności rodziców z takich rodzin. Warto też zauważyć, że mimo odnotowanego wzrostu nakładów w rodzinach wielodzietnych, nadal są one w przeliczeniu na jedno dziecko o jedną piątą (o 21%) mniejsze niż wydatki rodzin mających jednego ucznia na utrzymaniu (przed rokiem były mniejsze o jedną trzecią). Wyraźnie widać, że w rodzinach, gdzie jest więcej uczniów, mniej pieniędzy przypada na zaspokojenie szkolnych potrzeb każdego z nich.

STRUKTURA WYDATKÓW SZKOLNYCH

Na wydatki związane z rozpoczęciem roku szkolnego składają się przede wszystkim koszty podręczników (47% ogólnych kwot), ubrań (32%) oraz – w mniejszym stopniu (20%) – przyborów szkolnych³.

Przypomnijmy, że w porównaniu z rokiem 2005 odnotowujemy niewielki wzrost ogólnych wydatków rodziców związanych z rozpoczęciem roku szkolnego. Nieco większe niż przed rokiem były też nakłady finansowe na podręczniki i ubrania. Nie zmieniły się jedynie kwoty wydawane na przybory szkolne.

Tabela 5

Ile mniej więcej wydał(a) Pan(i) w związku z rozpoczęciem roku szkolnego:	Średnie wydatki rodziców na dzieci w wieku szkolnym					
	na wszystkie dzieci			w przeliczeniu na jedno dziecko		
	X 2005	X 2006	Zmiany	X 2005	X 2006	Zmiany
	w złotych			w złotych		
– ogółem na cele szkolne	754	800	wzrost o 6%	483	513	wzrost o 6%
w tym						
- szkolne podręczniki dzieci	367	374	wzrost o 2%	230	236	wzrost o 3%
- szkolne ubranie dzieci, np. strój galowy, gimnastyczny, obuwie	235	252	wzrost o 7%	155	163	wzrost o 5%
- szkolne przybory dzieci, np. tornister, plecak, piórniki, przybory do pisania i rysowania	156	159	wzrost o 2%	100	106	wzrost o 1%

³ Inne wydatki stanowią 1% ogólnych kosztów.

Zrozumiałe, że wysokość wydatków na podręczniki, ubrania i przybory dla wszystkich dzieci jest związana z liczbą uczniów w rodzinie – im jest ich więcej, tym większe nakłady finansowe ponoszone przez rodziny.

Tabela 6

Ile mniej więcej wydał(a) Pan(i) w związku z rozpoczęciem roku szkolnego 2006/2007:	Średnie wydatki na wszystkie dzieci w wieku szkolnym			
	Ogółem	Liczba dzieci w wieku szkolnym na utrzymaniu rodziny		
		jedno	dwoje	troje i więcej*
w złotych				
– ogółem na cele szkolne	800	573	872	1601
w tym				
- szkolne podręczniki dzieci	374	248	452	714
- szkolne ubranie dzieci, np. strój galowy, gimnastyczny, obuwie	252	181	295	450
- przybory szkolne	159	123	180	259
* Wyniki dotyczące rodziców mających troje lub więcej dzieci w wieku szkolnym należy traktować ostrożnie z powodu ich małej liczebności (32 osoby)				

Jednak gdy analizujemy wydatki w przeliczeniu na jedno dziecko, to okazuje się, że **im więcej jest uczniów w rodzinie, tym mniejsze sumy przeznaczają rodzice na podręczniki, ubrania i przybory szkolne dla każdego z nich.** Zapewne wiąże się to z gorszą na ogół sytuacją materialną rodzin wielodzietnych, ale także z tym, że niektóre podręczniki, ubrania oraz przybory starszych dzieci mogą być przekazywane młodszemu rodzeństwu.

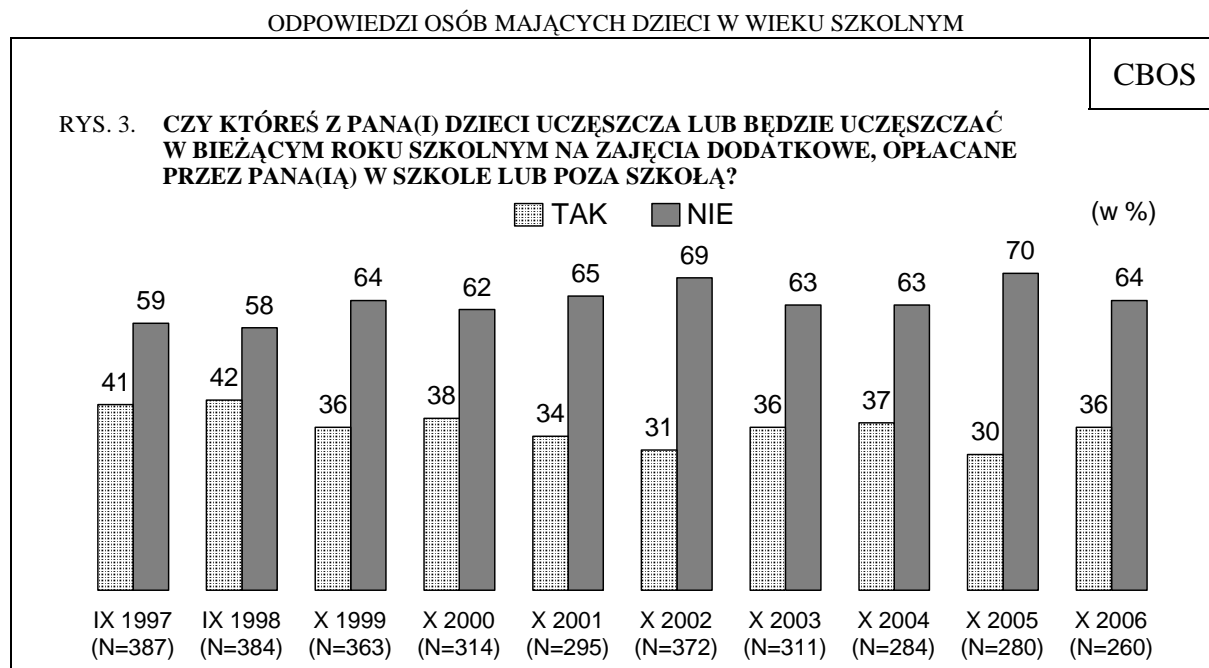
Tabela 7

Ile mniej więcej wydał(a) Pan(i) w związku z rozpoczęciem roku szkolnego 2006/2007:	Średnie wydatki w przeliczeniu na jedno dziecko w wieku szkolnym			
	Ogółem	Liczba dzieci w wieku szkolnym na utrzymaniu rodziny		
		jedno	dwoje	troje i więcej*
w złotych				
– ogółem na cele szkolne	513	573	436	455
w tym				
- szkolne podręczniki dzieci	236	248	226	210
- szkolne ubranie dzieci, np. strój galowy, gimnastyczny, obuwie	163	181	147	127
- przybory szkolne	106	123	90	72
* Wyniki dotyczące rodziców mających troje lub więcej dzieci w wieku szkolnym należy traktować ostrożnie z powodu ich małej liczebności (32 osoby)				

DODATKOWE PŁATNE ZAJĘCIA UCZNIÓW

Poza podstawowymi wydatkami związanymi z rozpoczęciem roku szkolnego analizujemy także wydatki rodziców na dodatkowe zajęcia uczniów. Możliwość korzystania z płatnych form kształcenia w szkole lub poza nią w znacznym stopniu określa szanse edukacyjne uczniów, a pośrednio – ich przyszłą pozycję społeczną. Wydatki na ten cel są ważnym składnikiem kosztów ponoszonych przez rodziców na edukację dzieci w wieku szkolnym.

Udział w płatnych zajęciach rodzice najczęściej zapewniali dzieciom w latach 1997–1998, czyli wtedy, gdy – jak wynika z omówionych już danych – koszty związane z rozpoczęciem roku szkolnego były najniższe. W następnych latach (aż do roku 2002) stopniowo malał odsetek rodziców finansujących te formy edukacji, a w kolejnych dwóch latach ponownie wzrosło zainteresowanie nimi. W ubiegłym roku sytuacja uległa pogorszeniu, ostatnio jednak się poprawiła (i utrzymuje się na poziomie notowanym w latach 2003 i 2004). **Obecnie ponad jedna trzecia badanych mających dzieci w wieku szkolnym (36%, od ubiegłego roku wzrost o 6 punktów) deklaruje, że któreś z nich już uczęszcza lub zamierza uczęszczać na dodatkowe płatne zajęcia. Zdecydowana większość rodziców (64%, spadek o 6 punktów) przyznaje jednak, że nie zapewnia swoim dzieciom udziału w żadnych płatnych formach edukacji.**

Rodzice opłacają swoim dzieciom przede wszystkim naukę języków obcych (25%) oraz zapewniają udział w zajęciach sportowych (16%, wzrost od ubiegłego roku o 3 punkty) i artystycznych (12%, wzrost o 6 punktów). Rzadziej finansują korepetycje, kursy przygotowawcze (6%) oraz kursy komputerowe, informatyczne (5%) i inne zajęcia (2%). Z porównania z ubiegłorocznymi danymi wynika, że w tym roku więcej rodziców przeznacza pieniądze na zajęcia artystyczne.

Tabela 8

Na jakie dodatkowo opłacane przez Pana(ia) zajęcia uczęszczają lub będą uczęszczać Pana(i) dzieci w wieku szkolnym? Czy są to:	Odpowiedzi twierdzące respondentów mających dzieci w wieku szkolnym (według terminów badań)									
	1997 N=387	1998 N=384	1999 N=363	2000 N=314	2001 N=295	2002 N=372	2003 N=311	2004 N=284	2005 N=280	2006 N=260
	w procentach									
– nauka języków obcych	28	30	26	30	24	22	27	26	23	25
– zajęcia sportowe	8	13	11	13	14	12	17	18	13	16
– zajęcia artystyczne	6	7	6	6	6	8	11	9	6	12
– korepetycje, kursy przygotowawcze	9	9	8	10	9	8	8	8	7	6
– kursy komputerowe informatyczne	3	5	4	6	5	4	5	3	3	5
– inne	1	2	1	3	2	2	2	3	1	2
Rodzice nie opłacają żadnych dodatkowych zajęć	59	58	64	62	65	69	63	63	71	64

W roku 1997 ankietowani odpowiadając na pytanie otwarte spontanicznie wymieniali dodatkowe zajęcia dzieci, a ich odpowiedzi pogrupowano w 6 kategorii. Na ich podstawie utworzono pytanie zamknięte i w kolejnych latach pytano respondentów, czy ich dzieci uczestniczą w każdej z wymienionych kategorii zajęć. Odsetki odpowiedzi nie sumują się do 100, ponieważ uczniowie mogą uczęszczać na różnego rodzaju zajęcia

Obecnie prawie połowa rodziców finansujących dzieciom w wieku szkolnym dodatkowe zajęcia (48%, od roku 2005 wzrost o 14 punktów) przeznacza na ten cel miesięcznie do 100 zł w przeliczeniu na jedno dziecko, ponad dwie piąte (42%, spadek o 5 punktów) – od 101 zł do 300 zł, a co dziesiąty rodzic (10%, spadek o 9 punktów) wydaje powyżej 300 zł. Tak więc w porównaniu z rokiem 2005 nakłady rodziców na dodatkowe zajęcia uczniów wyraźnie zmalały – przybyło osób, które przeznaczyły na ten cel miesięcznie do 100 zł w przeliczeniu na jedno dziecko, ubyło natomiast wydających wyższe kwoty.

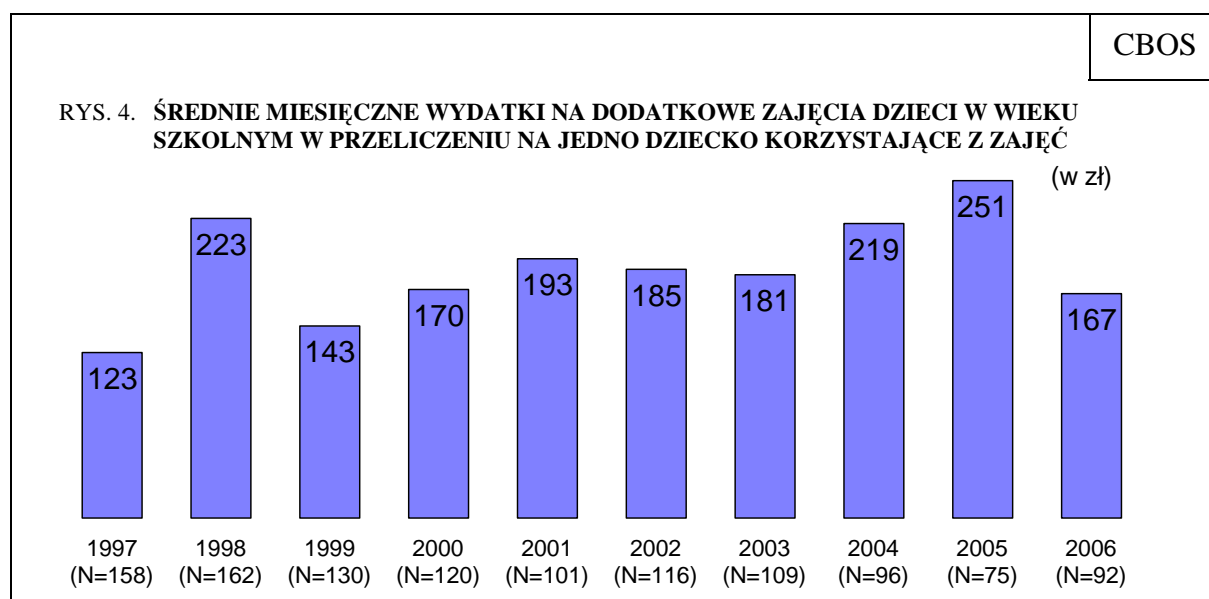
Tabela 9

Wysokość miesięcznych wydatków na dodatkowe zajęcia w przeliczeniu na jedno dziecko	Wskazania osób finansujących swoim dzieciom dodatkowe zajęcia (według terminów badań)									
	1997 N=158	1998 N=162	1999 N=130	2000 N=120	2001 N=101	2002 N=116	2003 N=109	2004 N=96	2005 N=75	2006 N=92
	w procentach									
Do 50 zł	39	36	38	22	35	23	16	26	12	18
51 – 100 zł	29	32	26	28	26	32	29	33	22	30
101 – 150 zł	12	13	11	17	12	16	19	13	28	14
151 – 200 zł	10	7	7	9	6	10	15	7	13	14
201 – 300 zł	4	4	12	17	9	8	7	10	6	14
Powyżej 300 zł	6	8	6	7	12	11	14	11	19	10

W tym roku średnie miesięczne wydatki rodzin na dodatkowe zajęcia wszystkich uczęszczających na nie dzieci wynoszą 206 zł, czyli o 38% mniej niż przed rokiem. Natomiast **w przeliczeniu na jedno dziecko korzystające z płatnych zajęć nakłady finansowe rodziców na dodatkową edukację dzieci wynoszą obecnie 167 zł, czyli o 33% mniej niż w roku ubiegłym, i są najniższe od roku 2000.**

Tabela 10

Średnie miesięczne wydatki rodziców na dodatkowe zajęcia dzieci w wieku szkolnym	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Zmiany 2005–2006
	w złotych										
Na wszystkie dzieci korzystające z zajęć	147	265	194	212	247	221	235	259	332	206	spadek o 38%
Na jedno dziecko korzystające z zajęć	123	223	143	170	193	185	181	219	251	167	spadek o 33%

Należy jeszcze raz podkreślić, że tegoroczne wydatki rodziców związane z rozpoczęciem roku szkolnego są najwyższe w ostatnim dziesięcioleciu, natomiast nakłady finansowe na dodatkowe zajęcia uczniów należą do najniższych (jeszcze niższe były tylko w latach 1997 i 1999). Ponadto obecnie – podobnie jak w całej minionej dekadzie – znacząca większość rodziców nie zapewnia swoim dzieciom możliwości uczestniczenia w płatnych zajęciach edukacyjnych i ogólnorozwojowych.

Szanse uczniów na uczestnictwo w płatnych zajęciach są bardzo silnie zróżnicowane – zależą przede wszystkim od materialnego i społecznego położenia rodziny oraz od wielkości miejsca jej zamieszkania. Z deklaracji badanych wynika, że stwarza je swoim dzieciom mniej więcej połowa rodziców osiągających dochody powyżej 500 zł na osobę w rodzinie, dobrze oceniających własne warunki materialne, mających co najmniej średnie wykształcenie, mieszkających w dużych i wielkich miastach, a także ponad dwie piąte rodziców pracujących zawodowo. Dla porównania, możliwości takie zapewnia swym dzieciom zaledwie 12% respondentów o dochodach poniżej 300 zł *per capita* oraz mniej więcej co piąty badany żyjący w złych warunkach materialnych, mający wykształcenie zasadnicze zawodowe lub podstawowe, niepracujący zawodowo, a także co czwarty mieszkaniec wsi.

Tabela 11

Charakterystyka społeczna ankietowanych mających dzieci w wieku szkolnym*	Odsetki rodziców deklarujących, że ich dzieci uczęszczają lub będą uczęszczać w bieżącym roku szkolnym na płatne dodatkowe kursy, zajęcia						
	Ogółem uczęszczający	języki obce	zajęcia sportowe	zajęcia artystyczne	korepetycje	kursy komputerowe	Inne
OGÓŁEM	36	25	16	11	6	5	2
Miejsce zamieszkania							
Wieś	25	15	8	6	4	4	2
Miasto do 20 tys. ludności	35	29	15	9	9	9	3
Miasto 20–100 tys.	42	25	23	13	8	7	2
Miasto powyżej 100 tys.	51	40	23	21	7	5	2
Wykształcenie							
Podstawowe	22	10	4	3	5	3	2
Zasadnicze zawodowe	19	12	9	5	3	5	3
Średnie lub wyższe	55	42	25	20	9	6	1
Sytuacja zawodowa							
Niepracujący	20	17	8	6	3	5	1
Pracujący	42	28	19	13	7	5	2
Miesięczne dochody na osobę w rodzinie							
Do 300 zł	12	10	2	0	2	2	2
301–500 zł	30	15	16	9	1	3	2
Powyżej 500 zł	55	38	25	21	11	7	2
Ocena warunków materialnych gospodarstwa domowego							
Złe	19	11	5	2	4	4	2
Średnie	40	30	19	13	7	7	2
Dobre	49	34	24	20	8	3	1

* Niektóre kategorie społeczne zostały połączone z powodu małych liczebności ankietowanych

Nierówność szans edukacyjnych dzieci pochodzących z rodzin społecznie uprzywilejowanych i upośledzonych jest widoczne na przykładzie większości rodzajów płatnych zajęć dodatkowych. Im gorsze położenie materialne i społeczne rodzin oraz mniejsza miejscowość, w której mieszkają, tym na ogół mniejsze odsetki rodziców opłacających dzieciom udział w kursach języków obcych, zajęciach sportowych i artystycznych. Natomiast znacznie mniej zależne od położenia społecznego rodziny jest finansowanie korepetycji i kursów przygotowawczych, a zupełnie niezależne od niego jest uczestnictwo dzieci w kursach informatycznych.

Opisane nierówności w dostępie uczniów do płatnych zajęć edukacyjnych i ogólnorozwojowych mają wielorakie uwarunkowania. Podstawowe znaczenie ma zapewne zróżnicowanie kondycji materialnej rodzin, która określa możliwości finansowania dodatkowej edukacji dzieci. Ważny jest jednak także czynnik kulturowy, jakim są aspiracje rodziców dotyczące edukacji potomstwa. Rodzice mający wyższe wykształcenie przywiązują większą wagę nie tylko do formalnego wykształcenia dzieci, ale także do rozwoju ich osobowości i zapewne częściej mają świadomość, że uczestnictwo w płatnych zajęciach dodatkowych zwiększa szanse ich dzieci na sukces edukacyjny i życiowy. Natomiast nierówność szans uczniów ze wsi oraz miast wynika zarówno ze zróżnicowania struktury społecznej i różnic kulturowych, jak i z różnic cywilizacyjnych, które przejawiają się m.in. w znacznie bogatszej ofercie propozycji edukacyjnych i ogólnorozwojowych w dużych ośrodkach miejskich niż w mniejszych miastach, a szczególnie na wsi.

BEZPŁATNE PODRĘCZNIKI I OBOWIĄZEK NOSZENIA MUNDURKÓW SZKOLNYCH

Należy wyraźnie zaznaczyć, że pytania dotyczące potrzeby udostępnienia uczniom z rodzin najgorzej sytuowanych bezpłatnych podręczników oraz wprowadzenia do szkół obowiązku noszenia mundurków zadaliśmy ankietowanym przed pytaniami o wydatki związane z edukacją dzieci.

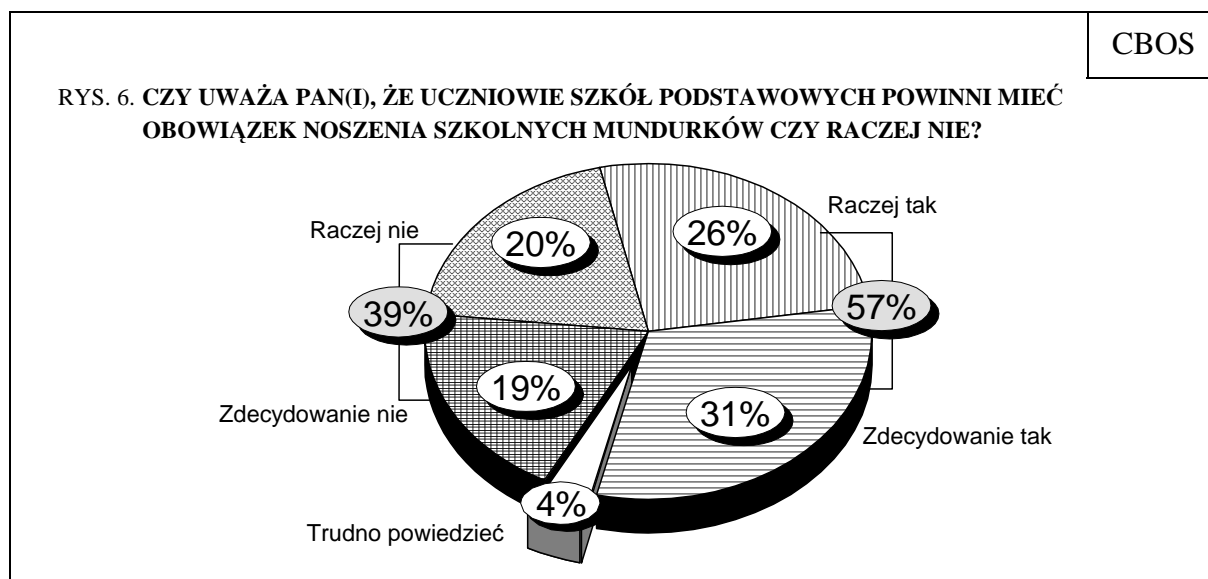
W Polsce powszechne jest przekonanie, że uczniom z najbiedniejszych rodzin (których dochody nie przekraczają 504 zł na osobę i upoważniają do zasiłku rodzinnego) szkoły powinny bezpłatnie wypożyczać podręczniki do nauki. Pomysł ten popierają niemal wszyscy badani, przy czym trzy czwarte (75%) zdecydowanie opowiada się za takim rozwiązaniem, a ponad jedna piąta (22%) popiera go z pewnym wahaniem. Należy przy tym podkreślić, że

w tej sprawie niemal jednowymyślni są ludzie o różnych światopoglądach i wywodzący się z różnych środowisk społecznych (zob. tabele aneksowe).

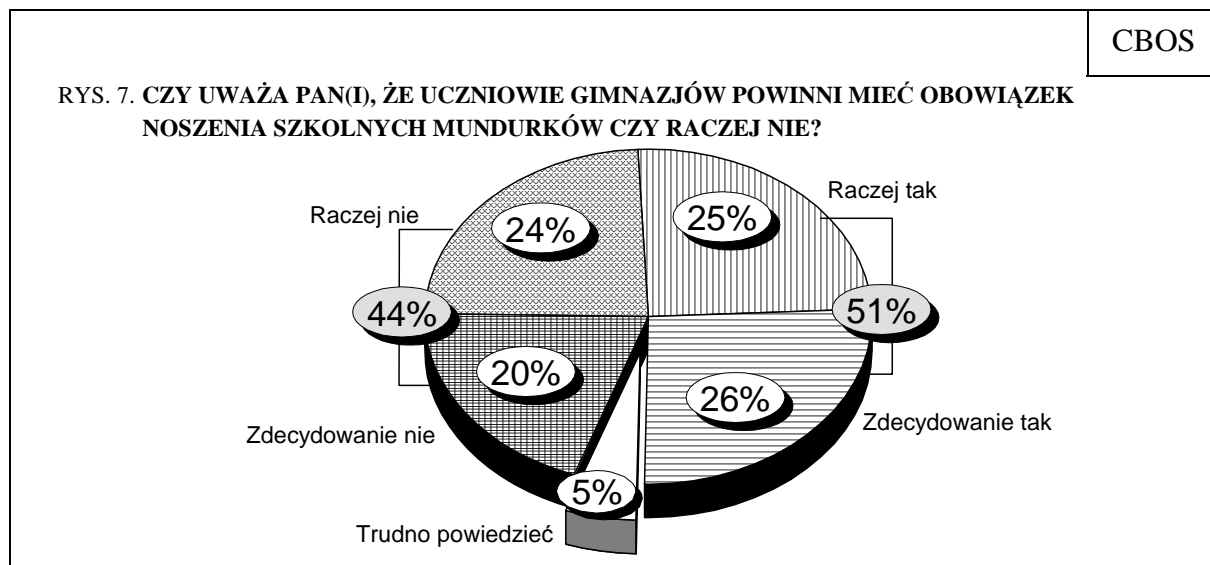

Znacznie bardziej zróżnicowane społecznie są natomiast opinie respondentów na temat obowiązku noszenia przez uczniów mundurków szkolnych.

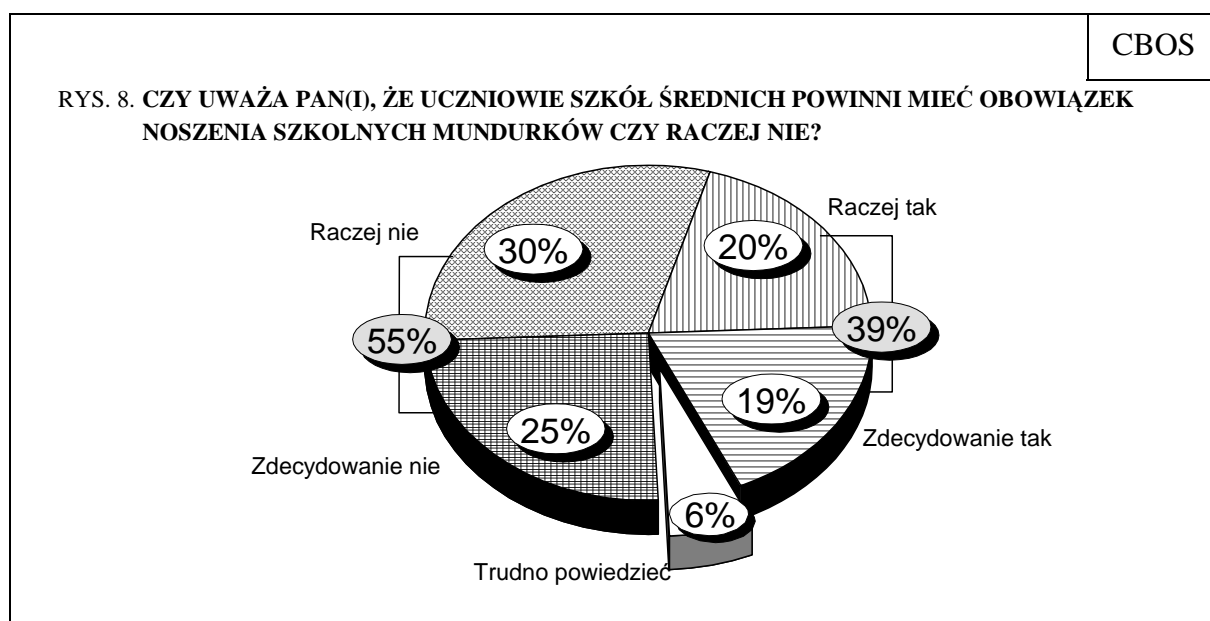
Z poparciem społecznym spotyka się głównie wprowadzenie mundurków w szkołach podstawowych – opowiada się za tym ponad połowa badanych (57%), w tym prawie jedna trzecia (31%) wyraża swoją aprobatę w sposób zdecydowany. Przeciwnicy stanowią niemal dwie piąte ankietowanych (39%), z czego połowa (19%) kategorycznie sprzeciwia się wprowadzaniu mundurków do podstawówek.

W mniejszym stopniu popierają badani wprowadzenie mundurków w gimnazjach. Opowiada się za tym co drugi badany (51%), w tym co czwarty (26%) robi to z pełnym przekonaniem. Sprzeciw wyraża ponad dwie piąte ankietowanych (44%), w tym jedna piąta (20%) – w sposób zdecydowany.

Z dezaprobatą społeczną spotyka się natomiast wprowadzenie obowiązkowych mundurków w szkołach średnich. Ponad połowa badanych (55%) jest przeciwna temu pomysłowi, w tym co czwarty (25%) kategorycznie wyraża swój sprzeciw. Propozycję taką popiera dwie piąte ankietowanych (39%), w tym co piąty (19%) – w sposób zdecydowany.

Opinie na temat wprowadzenia obowiązku noszenia mundurków przez uczniów szkół średnich są zróżnicowane społecznie (zob. tabele aneksowe). Zwolennikami jednolitych strojów szkolnych są najczęściej ludzie starsi, emeryci i renciści, badani gorzej wykształceni, najbardziej zaangażowani w praktyki religijne. Znacznie częściej też pomysł ten popierają kobiety niż mężczyźni. Natomiast lepsze wykształcenie, dobre warunki materialne i mniejsze zaangażowanie w praktyki religijne na ogół wiążą się z dezaprobatą. Przede wszystkim jednak sprzeciw jest tym silniejszy, im młodszy wiek badanych. Należy wyraźnie podkreślić, że przeciwnikami wprowadzenia obowiązku noszenia mundurków są najczęściej przedstawiciele młodzieży – badani w wieku od 18 do 24 lat (63% sprzeciwia się mundurkom w szkołach podstawowych, 72% – w gimnazjach, 81% – w szkołach średnich), także uczniowie i studenci (odpowiednio: 66%, 66%, 78%). Krytycyzmu młodzieży nie podzielają jednak rodzice uczniów – ich stanowisko jest w zasadzie zbliżone do opinii ogółu badanych, może jedynie są nieco bardziej przeciwni mundurkom w szkołach średnich (sprzeciw wyraża 62% wobec 55% wśród ogółu badanych). Warto jednak zauważyć, że opinie rodziców uczniów szkół średnich nie odbiegają w tej sprawie od opinii ogółu.

Tabela 12

Kategorie respondentów	Czy uważa Pan(i), że uczniowie [...] powinni mieć obowiązek noszenia szkolnych mundurków czy raczej nie?					
	szkół podstawowych		gimnazjów		szkół średnich	
	Tak*	Nie*	Tak*	Nie*	Tak*	Nie*
w procentach						
Ogół badanych (N=999)	57	39	51	44	39	55
Ogół rodziców uczniów (N=260)	55	43	52	46	35	62
Rodzice uczniów szkół podstawowych (N=148)	56	42	51	46	34	62
Rodzice gimnazjalistów (N=109)	60	39	56	43	39	59
Rodzice uczniów szkół średnich (N=81)	58	40	56	43	41	58

* Połączone odsetki odpowiedzi *zdecydowanie* i *raczej*. W tabeli pominięto odpowiedzi *trudno powiedzieć*

Tegoroczne wydatki rodziców związane z rozpoczęciem roku szkolnego przez ich dzieci są najwyższe w ostatnim dziesięcioleciu, natomiast nakłady finansowe rodzin na dodatkowe zajęcia uczniów edukacyjne i ogólnorozwojowe należą do najniższych (jeszcze niższe były tylko w latach 1997 i 1999). Trzeba przy tym podkreślić, że obecnie – podobnie jak w całej minionej dekadzie – zdecydowana większość rodziców nie zapewnia swoim

dzieciom możliwości uczestniczenia w płatnych zajęciach (finansuje je tylko nieco ponad jedna trzecia z nich). Ponadto szanse uczniów pochodzących z różnych środowisk społecznych na uczestnictwo w dodatkowych zajęciach są silnie zróżnicowane – zależą od materialnego i społecznego położenia rodziny oraz od wielkości miejsca jej zamieszkania. Warto przypomnieć, że według tych samych kryteriów społecznych przebiega zróżnicowanie możliwości korzystania uczniów z wakacyjnego wypoczynku⁴. Świadczy to o utrzymywaniu się znacznych nierówności społecznych już na poziomie edukacji szkolnej.

Na podstawie wyników naszych badań można sądzić, że Polakom zależy na zmniejszeniu nierówności edukacyjnych. Ankietowani powszechnie i niemal jednomyślnie opowiadają się za wprowadzeniem darmowych podręczników szkolnych dla uczniów z najbiedniejszych rodzin, których dochody nie przekraczają 504 zł na osobę i upoważniają do zasiłku rodzinnego. Znacznie więcej kontrowersji wywołuje natomiast pomysł wprowadzenia obowiązku noszenia przez uczniów mundurków szkolnych, który z wyrównywaniem szans edukacyjnych nie ma bezpośredniego związku.

Opracowała

Bogna WCIÓRKA

⁴ Zob. komunikat CBOS „Wakacje uczniów – wypoczynek i praca zarobkowa w latach 1993–2006”, październik 2006 (oprac. B. Wciórka).

A N E K S

Tabela 1. Czy uważa Pan(i), że uczniom z najbiedniejszych rodzin (których dochody nie przekraczają 504 zł na osobę i upoważniają do zasiłku rodzinnego), szkoły powinny bezpłatnie wypożyczać podręczniki do nauki czy raczej nie?

(%)

	Zdecydowa- nie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowa- nie nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	75	22	2	0	1	999
Płeć						
Mężczyźni	74	23	2	0	1	476
Kobiety	75	21	2	0	1	523
Wiek						
18-24 lat	77	20	1	1	1	153
25-34	76	21	3	0	1	179
35-44	71	22	4	0	3	157
45-54	79	19	1	0	0	191
55-64	69	27	3	0	1	136
65 lat i więcej	74	25	0	0	1	183
Miejsce zamieszkania						
Wieś	76	20	2	0	2	369
Miasto do 20 tys.	76	19	3	0	1	137
20-100 tys.	74	24	1	0	0	200
101-500 tys.	75	20	3	0	1	175
501 tys.i więcej mieszk.	70	29	1	0	0	117
Wykształcenie						
Podstawowe	73	25	2	0	1	288
Zasadnicze zawodowe	80	18	1	0	1	256
Średnie	74	22	3	0	1	346
Wyższe	70	26	2	1	0	109
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	71	19	8	1	0	62
Prac.umysł.niż.szczebła	76	19	2	2	1	99
Pracownicy fiz.- umysł.	77	20	2	0	2	84
Robotnicy wykwalifikowani	74	24	2	0	1	104
Robotnicy niewykwalifik.	81	16	3	0	0	35
Rolnicy	72	24	0	0	4	40
Pracujący na własny rach.	68	26	6	0	0	32
Bierni zawodowo						
Renciści	72	28	0	0	0	84
Emeryci	74	22	2	0	1	222
Uczniowie i studenci	76	24	0	0	0	83
Bezrobotni	72	23	2	0	3	102
Gospodynie domowe i inni	83	17	0	0	0	50
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	75	20	3	1	2	138
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	79	15	3	3	0	69
sekt. pryw. poza rolnict.	73	23	3	0	0	212
prywatnym gosp. rolnym	75	22	0	0	4	44
Dochody na jedną osobę						
Do 300 zł	80	16	3	0	1	73
301-500	81	17	1	0	1	156
501-900	75	21	3	0	1	251
901-1200	70	25	4	1	1	103
Powyżej 1200 zł	71	25	2	0	1	77
Ocena własnych war. mater.						
Złe	81	17	1	0	1	249
Średnie	75	22	2	0	1	432
Dobre	70	25	3	0	2	317
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	78	21	0	0	1	88
Raz w tygodniu	76	21	2	0	1	476
1-2 razy w miesiącu	76	21	2	0	1	161
Kilka razy w roku	72	23	2	0	2	166
W ogóle nie uczestniczy	67	30	2	1	1	109
Poglądy polityczne						
Lewica	70	28	1	1	1	134
Centrum	77	19	3	0	1	286
Prawica	74	23	2	1	0	318
Trudno powiedzieć	74	22	2	0	2	261

Tabela 2. Czy uważa Pan(i), że uczniowie **szkół podstawowych** powinni mieć obowiązek noszenia szkolnych mundurków czy raczej nie?

(%)

	Zdecydowa- nie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowa- nie nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	31	26	20	19	4	999
Płeć						
Mężczyźni	24	23	23	24	5	476
Kobiety	36	29	17	14	4	523
Wiek						
18-24 lat	15	21	21	42	1	153
25-34	29	20	27	22	2	179
35-44	33	19	20	24	3	157
45-54	31	28	26	12	3	191
55-64	42	31	14	9	5	136
65 lat i więcej	34	38	10	6	12	183
Miejsce zamieszkania						
Wieś	32	28	21	13	6	369
Miasto do 20 tys.	30	25	22	22	2	137
20-100 tys.	32	28	16	21	3	200
101-500 tys.	27	24	20	25	4	175
501 tys.i więcej mieszk.	30	24	20	20	5	117
Wykształcenie						
Podstawowe	33	32	15	11	8	288
Zasadnicze zawodowe	30	28	22	16	4	256
Średnie	30	22	20	25	3	346
Wyższe	29	18	27	25	1	109
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	24	22	31	23	0	62
Prac. umysł. niż. szczebla	33	24	16	21	6	99
Pracownicy fiz. - umysł.	40	15	17	27	0	84
Robotnicy wykwalifikowani	26	23	31	18	2	104
Robotnicy niewykwalifik.	48	13	20	10	9	35
Rolnicy	15	39	29	10	7	40
Pracujący na własny rach.	26	25	22	27	0	32
Bierni zawodowo						
Renciści	40	29	20	8	2	84
Emeryci	37	34	10	9	11	222
Uczniowie i studenci	15	17	20	46	2	83
Bezrobotni	23	30	22	22	4	102
Gospodynie domowe i inni	29	32	25	11	2	50
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	36	21	23	20	0	138
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	31	24	19	20	6	69
sekt. pryw. poza rolnict.	30	19	24	25	3	212
prywatnym gosp. rolnym	13	35	33	11	8	44
Dochody na jedną osobę						
Do 300 zł	36	23	24	14	2	73
301-500	36	19	22	19	4	156
501-900	33	28	17	17	5	251
901-1200	30	25	19	23	4	103
Powyżej 1200 zł	28	27	22	18	6	77
Ocena własnych war. mater.						
Złe	30	30	21	14	4	249
Średnie	32	27	18	17	6	432
Dobre	29	23	21	24	3	317
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	36	37	13	11	4	88
Raz w tygodniu	34	26	20	15	4	476
1-2 razy w miesiącu	38	25	18	15	3	161
Kilka razy w roku	20	27	24	23	6	166
W ogóle nie uczestniczy	17	19	21	39	5	109
Poglądy polityczne						
Lewica	22	29	21	24	4	134
Centrum	32	26	20	21	2	286
Prawica	32	26	20	17	4	318
Trudno powiedzieć	32	25	19	16	8	261

Tabela 3. Czy uważa Pan(i), że uczniowie **gimnazjów** powinni mieć obowiązek noszenia szkolnych mundurków czy raczej nie?

(%)

	Zdecydowa- nie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowa- nie nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	26	25	24	20	5	999
Płeć						
Mężczyźni	21	21	28	25	6	476
Kobiety	32	28	22	15	4	523
Wiek						
18-24 lat	11	17	27	45	1	153
25-34	27	16	33	22	2	179
35-44	30	20	22	25	3	157
45-54	29	27	28	14	3	191
55-64	34	32	21	9	5	136
65 lat i więcej	28	36	16	7	14	183
Miejsce zamieszkania						
Wieś	26	26	28	13	7	369
Miasto do 20 tys.	25	24	24	24	3	137
20-100 tys.	29	25	21	22	3	200
101-500 tys.	25	24	21	27	4	175
501 tys.i więcej mieszk.	28	21	25	21	5	117
Wykształcenie						
Podstawowe	29	30	21	11	9	288
Zasadnicze zawodowe	25	26	27	17	5	256
Średnie	25	22	24	27	3	346
Wyższe	28	15	29	26	2	109
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	26	18	29	26	1	62
Prac.umysł.niż.szczebła	29	24	21	22	4	99
Pracownicy fiz.- umysł.	33	15	23	29	0	84
Robotnicy wykwalifikowani	22	22	34	19	2	104
Robotnicy niewykwalifik.	38	4	36	13	9	35
Rolnicy	15	33	36	10	7	40
Pracujący na własny rach.	19	22	30	29	0	32
Bierni zawodowo						
Renciści	37	31	23	7	2	84
Emeryci	30	31	17	9	12	222
Uczniowie i studenci	15	17	17	49	2	83
Bezrobotni	22	25	25	23	5	102
Gospodynie domowe i inni	15	37	34	11	2	50
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	32	17	28	22	1	138
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	25	24	25	21	5	69
sekt. pryw. poza rolnict.	25	18	28	26	2	212
prywatnym gosp. rolnym	13	29	38	11	8	44
Dochody na jedną osobę						
Do 300 zł	32	18	31	15	4	73
301-500	31	22	23	20	4	156
501-900	29	29	21	17	5	251
901-1200	24	25	23	24	5	103
Powyżej 1200 zł	27	22	26	20	6	77
Ocena własnych war. mater.						
Złe	27	27	25	15	6	249
Średnie	28	27	22	18	6	432
Dobre	24	20	27	26	3	317
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	28	31	26	12	3	88
Raz w tygodniu	29	27	23	17	5	476
1-2 razy w miesiącu	34	21	24	17	3	161
Kilka razy w roku	18	24	29	23	6	166
W ogóle nie uczestniczy	17	17	23	37	5	109
Poglądy polityczne						
Lewica	20	22	29	25	4	134
Centrum	28	24	24	23	2	286
Prawica	28	25	26	17	5	318
Trudno powiedzieć	27	26	21	17	9	261

Tabela 4. Czy uważa Pan(i), że uczniowie **szkół średnich** powinni mieć obowiązek noszenia szkolnych mundurków czy raczej nie?

(%)

	Zdecydowa- nie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowa- nie nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	19	20	30	25	6	999
Płeć						
Mężczyźni	16	16	32	30	5	476
Kobiety	22	23	29	20	6	523
Wiek						
18-24 lat	9	7	30	51	2	153
25-34	19	14	33	33	1	179
35-44	16	17	32	30	5	157
45-54	21	22	36	18	3	191
55-64	25	23	33	12	7	136
65 lat i więcej	24	33	19	9	14	183
Miejsce zamieszkania						
Wieś	18	19	35	20	8	369
Miasto do 20 tys.	19	15	34	27	4	137
20-100 tys.	24	22	25	26	3	200
101-500 tys.	18	19	27	31	4	175
501 tys.i więcej mieszk.	16	24	25	29	6	117
Wykształcenie						
Podstawowe	24	24	28	14	10	288
Zasadnicze zawodowe	17	19	36	23	4	256
Średnie	17	17	29	33	4	346
Wyższe	19	15	29	32	4	109
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	16	20	25	36	4	62
Prac.umysł.niż.szczebła	22	25	25	25	4	99
Pracownicy fiz.- umysł.	20	5	34	40	0	84
Robotnicy wykwalifikowani	15	16	42	25	2	104
Robotnicy niewykwalifik.	26	4	42	19	9	35
Rolnicy	10	26	40	17	7	40
Pracujący na własny rach.	13	16	36	32	3	32
Bierni zawodowo						
Renciści	29	23	35	9	4	84
Emeryci	25	29	21	12	13	222
Uczniowie i studenci	11	7	24	54	3	83
Bezrobotni	14	18	32	31	5	102
Gospodynie domowe i inni	14	27	41	16	2	50
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	22	14	33	30	2	138
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	12	21	34	27	6	69
sekt. pryw. poza rolnict.	17	14	33	33	2	212
prywatnym gosp. rolnym	9	24	39	20	8	44
Dochody na jedną osobę						
Do 300 zł	25	15	38	17	5	73
301-500	17	22	31	26	4	156
501-900	22	23	26	23	6	251
901-1200	19	21	24	31	5	103
Powyżej 1200 zł	17	21	27	29	7	77
Ocena własnych war. mater.						
Złe	20	23	32	20	5	249
Średnie	20	20	29	23	7	432
Dobre	18	16	31	32	3	317
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	18	31	25	20	5	88
Raz w tygodniu	19	20	34	21	6	476
1-2 razy w miesiącu	27	14	30	25	4	161
Kilka razy w roku	16	19	28	31	6	166
W ogóle nie uczestniczy	16	16	26	37	5	109
Poglądy polityczne						
Lewica	13	18	34	30	5	134
Centrum	19	19	31	27	3	286
Prawica	21	20	30	23	5	318
Trudno powiedzieć	21	20	28	22	9	261